

Jeroen F. Benders, ***Een economische geschiedenis van Groningen. Stad en Lande, 1200-1575*** (Groninger Historische Reeks 39; Assen: Van Gorcum, 2011, 496 pp., ISBN 978 90 232 4776 0).

Jeroen Benders heeft een boek geschreven van een type waarvan er maar weinig bestaan: een economische geschiedenis van een regio in de middeleeuwen. Benders voldoet met dit boek, zo schrijft hij in het voorwoord, aan een wens van de Stichting Groninger Historische Publicaties, die had geconstateerd dat hier een sprake was van een lacune in de historiografie van Groningen. Inderdaad gaan de hoofdstukken over de middeleeuwen in het in 2008 verschenen eerste deel van de *Geschiedenis van Groningen* (onder redactie van M. Duyvendak e.a.) niet gedetailleerd in op de economische ontwikkeling van het gebied. In een dergelijk overzichtswerk is daarvoor uiteraard geen ruimte.

Benders heeft die ruimte wel gekregen en hij heeft hem volop benut. Er is grondig onderzoek gedaan, waarbij een indrukwekkende hoeveelheid primair bronnenmateriaal is doorgenomen. Natuurlijk is dat materiaal fragmentarisch en lukt het lang niet altijd te komen tot kwantificatie; daarmee heeft iedere historicus die zich bezighoudt met middeleeuwse economieën te maken. Desalniettemin is Benders erin geslaagd om veel nieuwe gegevens boven water te halen en zo het beeld van de economische ontwikkeling van Groningen in de middeleeuwen zoals dat tot nog toe bestond van reliëf te voorzien.

Het boek is – en dat is een opvallende keuze – gerangschikt rondom een viertal productgroepen: graan (inclusief brood en bier), ‘vette waar’ (waaronder zuivel en spek), vee (voornamelijk paarden en ossen) en bouwmaterialen (hout, natuursteen en baksteen). Aan ieder van deze productgroepen is een omvangrijk hoofdstuk gewijd, waarbinnen in de meeste gevallen de stad Groningen, Appingedam en de Ommelanden afzonderlijk besproken worden. Deze aanpak heeft als voordeel dat het mogelijk wordt om ketens van producent tot consument in beeld te brengen. Dat levert veel moois op, ook doordat Benders het net wijd uitgooit en zich niet tot de grenzen van de huidige provincie Groningen beperkt.

In het hoofdstuk over graan wordt bijvoorbeeld duidelijk dat problemen met de waterhuishouding de achtergrond vormden voor de overgang van zelfvoorzienende akkerbouw naar veeteelt en op die manier niet alleen een verklaring boden voor de specialisatie van de agrarische sector, maar ook voor de handelspolitiek van de stad Groningen: de voedselvoorziening was voortdurend een reële bron van zorg. Ook laat de

auteur in dit hoofdstuk zien hoe divers de gevolgen waren van de voedselschaarsten in de late vijftiende en zestiende eeuw: die leidden niet alleen tot verscherpte regelgeving en controle op voorraden in de stad, maar ook tot conflicten met Emden, dat haar stapelrecht op de graanhandel steeds strenger handhaafde, en tot pogingen van de Groningse kloosters om hun grondbezit in Drenthe uit te breiden om zo in een groter deel van de eigen behoefte aan broodgranen te kunnen voorzien. De insteek per productgroep werpt bovendien soms nieuw licht op een aantal recente of al langer bestaande visies of twistpunten, zoals de veronderstelde geografische scheiding tussen het fokken en het weiden van paarden (248) en de relatie tussen landbouwopbrengsten en de omvangrijke bouwactiviteiten in de dertiende eeuw (367-370).

Maar de gekozen structuur heeft ook nadelen. Dat op deze manier bepaalde thema's buiten de boot vallen, zoals de auteur zelf al meldt (30-31), is geen drama. Wat lastiger, maar ook nog overkomelijk, is het feit dat het aan de lezer zelf wordt overgelaten om zich een samenhangend beeld te vormen van de belangrijkste ontwikkeling in de sectoren landbouw, nijverheid en diensten. Wie bijvoorbeeld wil weten hoe de stad Groningen zich ontwikkelde tot stapelplaats, toch geen onbelangrijk verschijnsel, zal ontdekken dat de informatie hierover verspreid is over diverse hoofdstukken en paragrafen. Gelukkig beschikt het boek wel over drie zeer uitgebreide registers die het zoeken vergemakkelijken. De schoen wringt uiteindelijk dan ook vooral op een ander punt; een punt dat feitelijk verder reikt dan de gekozen opzet, maar door die opzet wel heel duidelijk naar voren komt. Dat is het sterk brongestuurd en weinig vraaggestuurd karakter van het boek. Of anders gezegd: de vele details, hoe interessant ook, belemmeren soms het zicht op de hoofdlijnen van de economische ontwikkeling van het gebied in de middeleeuwen.

De keuze om niet alleen abstracte begrippen te bespreken, maar juist de menselijke factor te benadrukken, speelt hierbij ook een rol. De lezer krijgt inderdaad een zeer gedetailleerd beeld voorgeschoteld van het economisch reilen en zeilen van, bijvoorbeeld, een groep zestiende-eeuwse kooplieden in 'vette waar' in Appingedam. Dat dient beslist een doel, want op deze manier kunnen netwerken van leverancier tot afnemer in beeld gebracht worden; maar de mate van detail waarin dit alles gebeurt geeft toch aanleiding tot de vraag voor welke doelgroep het boek nu eigenlijk geschreven is. De uitgebreide annotaties, degelijke onderliggende archiefstudie en verwijzingen naar discussies tussen historici suggereert een academische lezerskring, maar de nadruk die gelegd wordt op het persoonlijke en menselijke lijkt toch vooral op een breder publiek gericht.

Benders benoemt overigens op de eerste bladzijden wel degelijk een conceptuele 'rode draad': de relatie tussen stad en platteland. De verhouding tussen de stad Groningen en de Ommelanden komt inderdaad vele malen expliciet aan de orde. Toch blijft zelfs in het laatste, concluderende hoofdstuk, bij uitstek de plaats om een dergelijk essentieel punt nog eens helder naar voren te laten komen, onduidelijk wat nu precies de visie van de auteur is op de wijze waarop die relatie tussen stad en platteland zich in de

loop van de tijd heeft ontwikkeld, wat de drijvende krachten achter die ontwikkeling waren en welke gevolgen dit alles uiteindelijk had voor de economische ontwikkeling van het gebied.

Toegegeven, de economische geschiedenis van een regio kent niet altijd een heldere rode draad, ook al zouden historici die graag willen zien. Bovendien is het verre van eenvoudig om zowel academici als een breder lezerspubliek in één boek tevreden te stellen. Benders is daarin in zoverre goed geslaagd, dat hij een boek heeft geschreven dat dankzij de rijkdom aan informatie en detail beide groepen daadwerkelijk iets te bieden heeft.

Jessica Dijkman, Universiteit Utrecht